

Elena Ferrante

GENIÁLNA PRIATEĽKA

Preklad Ivana Dobrákovová

PRO LIBRIS

INAQUE

NEAPOLSKÁ SÁGA

GENIÁLNA PRIATEĽKA

Príbeh dvoch priateľiek Eleny a Lily začína v päťdesiatych rokoch v chudobnej, ale energetickej neapolskej štvrti. Ich priateľstvo je jedinečné, nepredvídateľné, a pritom prirodzené.

PRÍBEH NOVÉHO PRIEZVSKA

Lila sa vydala a začala pracovať v rodinnom podniku svojho manžela; Elena zatiaľ pokračuje v štúdiu a objavuje svet za hranicami štvrte, ktorá pre ňu začína byť dusivá. Láska, žiarlivosť, sloboda, záväzok a predovšetkým priateľstvo, ktoré dokáže prekonať aj tie najrozporuplnejšie pocity dospievania a hľadania svojej cesty v živote.

TÍ, ČO ODCHÁDZAJÚ, TÍ, ČO ZOSTÁVAJÚ

Končia sa šesťdesiate roky a rebelantská Lila a jej celoživotná priateľka Elena prežívajú prvé roky dospelého života. Dramatické spoločenské zmeny tohto obdobia otvárajú pre obe priateľky brány do radikálne odlišného sveta.

PRÍBEH STRATENEJ DCÉRY

Záverečný diel podmanivej ságy o priateľstve Eleny a Lily čitateľa vracia na začiatok do chvíle, keď sa Elena rozhodla ich príbeh napísať, do momentu, keď Lila zmizla bez stopy.

ELENA FERRANTE

Geniálna priateľka

Vydanie tejto publikácie v rámci edície PRO LIBRIS finančne podporila spoločnosť SLOVNAFT a Stredoeurópska nadácia. Grantový program PRO LIBRIS – Cesta pre knihu sa realizuje v spolupráci s Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

Copyright © 2011 by Edizioni e/o

Translation © Ivana Dobrákovová 2015
Slovak edition © Inaque.sk 2015

ISBN 978-80-89737-15-4
ISBN E-BOOK 978-80-89737-56-7

ELENA FERRANTE

Geniálna priateľka

Detstvo a dospievanie

*z taliančiny preložila
Ivana Dobrákovová*

INAQUE
2015

HOSPODIN: Aj v tomto máš právo na slobodu;
nenávisť necítil som nikdy k tvojmu rodu.
Z duchov, čo popierajú, nie je nik
mne menej na obtiaž, než čert, ten nezbedník.
Človečia činnosť zvykne ľahko ochabnúť,
volká si v pokoji, nie sa večne sporiť.
Preto mu ochotne dám druha na tú púť,
ktorý, súc diablom, dráždi, popoháňa, tvorí.

— J. W. Goethe, FAUST

ZOZNAM POSTÁV

Rodina Cerullovcov (rodina šustra):

Fernando Cerullo, obuvník

Nunzia Cerullová, Lilina matka

Raffaella Cerullová, všetkými prezývaná *Lina*, *Lila* len pre Elenu

Rino Cerullo, Lilin starší brat, tiež šuster

Rino sa bude volať aj jedno z Liliných detí
ďalšie deti

Rodina Grecovcov (rodina vrátnika):

Elena Grecová, prezývaná *Lenuccia* alebo *Lenù*. Je prvorođená, po nej nasledujú *Peppe*,

Gianni a *Elisa*

otec, vrátnik na radnici

matka, žena v domácnosti

Rodina Carracciovcov (rodina dona Achilleho):

don Achille Carracci, obor z rozprávok

Maria Carracciová, žena dona Achilleho

Stefano Carracci, syn dona Achilleho, údenár v rodinnom obchode

Pinuccia a *Alfonso Carracciovci*, ďalšie dve deti dona Achilleho

Rodina Pelusovcov (rodina stolára):

Alfredo Peluso, stolár

Giuseppina Pelusová, Alfredova žena

Pasquale Peluso, najstarší syn Alfreda a Giuseppiny, murár

Carmela Pelusová, ktorá sa necháva prezývať aj *Carmen*,

Pasqualeho sestra, predavačka v galantérii

ďalšie deti

Rodina Cappucciovcov (rodina bláznivej vdovy):

Melina, príbuzná Lilinej matky, bláznivá vdova
Melinin manžel, ktorý vykladal debničky s ovocím a zeleninou na trhu
Ada Cappucciová, Melinina dcéra
Antonio Cappuccio, jej brat, automechanik
ďalšie deti

Rodina Sarratoreovcov (rodina železničiara-básnika):

Donato Sarratore, sprievodca
Lidia Sarratoreová, Donatova žena
Nino Sarratore, najstarší z piatich detí Donata a Lidie
Marisa Sarratoreová, dcéra Donata a Lidie
Pino, Clelia a Ciro Sarratoreovci, mladšie deti Donata a Lidie

Rodina Scannovcov (rodina zelovocára):

Nicola Scanno, zelovocár
Assunta Scannová, Nicolova žena
Enzo Scanno, syn Nicolu a Assunty, tiež zelovocár
ďalšie deti

Rodina Solarovcov (rodina majiteľa kaviarne-cukrárne U Solaru):

Silvio Solara, majiteľ kaviarne-cukrárne
Manuela Solarová, Silviova žena
Marcello a Michele Solarovci, synovia Silvia a Manuely

Rodina Spagnuolovcov (rodina cukrára):

pán Spagnuolo, cukrár v kaviarni-cukrárni U Solaru
Rosa Spagnuolová, cukrárova žena
Gigliola Spagnuolová, cukrárova dcéra
ďalšie deti

Gino, lekárnikov syn

Vyučujúci:

Ferraro, učiteľ a knihovník

Olivierová, učiteľka

Gerace, profesor na gymnáziu

Galianiová, profesorka na gymnáziu

Nella Incardová, sesternica učiteľky Olivierovej z Ischie

PROLÓG

ZMAZAŤ VŠETKY STOPY

1

Dnes ráno mi zavolať Rino, myslela som, že chce opäť peniaze a bola som pripravená mu ich nechať. Nevolať však pre peniaze: jeho matka zmizla.

„Kedy?“

„Pred dvomi týždňami.“

„A to mi voláš až teraz?“

Tón môjho hlasu sa mu musel zdať nepriateľský, hoci som nebola nahnevaná ani dotknutá, bol v ňom len náznak sarkazmu. Chcel povedať niečo na svoju obranu, ale urobil to zmätene, v rozpakoch, sčasti v nárečí, sčasti v taliančine. Vraj sa snažil presvedčiť sám seba, že jeho matka sa len potlíka po Neapole ako zvyčajne.

„Aj v noci?“

„Veď vieš, aká je.“

„Viem, ale dva týždne neprítomnosti sa ti zdajú normálne?“

„Áno. Ty si ju dlho nevidela, zhoršilo sa to: skoro nikdy nespí, príde si, odíde, robí si, čo chce.“

V každom prípade, napokon si začal robiť starosti. Pýtal sa všade možné, obišiel nemocnice, obrátil sa dokonca aj na políciu. Nič z toho, jeho matka nikde nebola. Aký dobrý syn: statný štyridsiatnik, nikdy v živote nepracoval, len kšeftoval a míňal. Predstavila som si, s akou dôslednosťou viedol pátranie. S nijakou. V hlave nemal nič a v srdci len seba.

„Nie je náhodou u teba?“ z ničoho nič sa ma spýtal.

Jeho matka? Tu v Turíne? Dobre poznal situáciu a povedal to len tak. On bol zato skutočný cestovateľ, prišiel ku mne aspoň desaťkrát bez toho, aby som ho pozývala. Jeho matka, ktorú by som, naopak, privítala s radosťou, za celý svoj

život neopustila Neapol. Odvetila som: „Samozrejme, že tu nie je.“

„Si si tým istá?“

„Rino, prosím ťa, hovorím ti, že tu nie je.“

„Tak potom kam odišla?“

Rozplakal sa a ja som ho nechala, aby predviedol svoje zúfalstvo, vzlyky, ktoré spočiatku zneli neúprimne, no potom ho strhli. Keď skončil, povedala som mu: „Prosím ťa, aspoň raz sa zachovaj tak, ako by si želala ona: nehľadaj ju.“

„Ale čo to hovoríš?“

„To, čo som povedala. Je to zbytočné. Nauč sa žiť sám a už mi nevolaj.“

Zavesila som.

2

Rinova matka sa volá Raffaella Cerullova, ale všetci ju vždy volali Lina. Ja nie, nikdy som nepoužila ani prvé, ani druhé meno. Už vyše šesťdesiat rokov je pre mňa Lilou. Keby som ju nazvala Lina či Raffaella, len tak, z ničoho nič, myslela by si, že naše priateľstvo sa skončilo.

Už aspoň tri desaťročia mi hovorí, že by chcela zmiznúť a nezanechať žiadne stopy, a len ja dobre viem, čo to znamená. Nikdy nepomýšľala na nejaký útek, zmenu identity, nesnívala o novom živote inde. A nikdy neuvažovala ani o samovražde, znechutená predstavou, že Rino by musel niečo spraviť s jej telom a bol by nútený sa oň postarať. Jej zámerom bolo vždy čosi iné: chcela sa vypariť; chcela rozprášiť každú svoju bunku; aby sa z nej už nič nenašlo. A keďže ju dobre poznám, alebo si aspoň myslím, že ju poznám, považujem za samozrejmé, že našla spôsob, ako nezanechať na tomto svete nikde ani vlas.

Prešlo niekoľko dní. Pozrela som sa do elektronickej pošty, do schránky, ale bez toho, že by som si od toho niečo sľubovala. Ja som jej veľmi často písala, ona mi takmer nikdy neodpovedala: tak to bolo zabehnuté. Dávala prednosť telefónu či dlhým nociam rozhovorov počas mojich ciest do Neapola.

Otvorila som škatule, kovové schránky, v ktorých skladujem rôzne veci. Len zopár. Tolko som toho vyhodila, predovšetkým to, čo sa jej týkalo, a ona to vie. Zistila som, že od nej nemám nič, ani fotku, lístoček či nejaký darček. Samu ma to prekvapilo. Je možné, že za všetky tie roky mi nenechala nič svoje, či ešte horšie, ja som si nechcela uchovať nič, čo by patrilo jej? Je to možné.

Tentoraz som zavolała Rinovi ja a urobila som to nerada. Nedvíhal ani pevnú linku, ani mobil. Zavolał mi naspäť podvečer, bez náhlenia. Nasadil hlas, ktorým sa snažil vzbudiť ľútosť.

„Videl som, že si volala. Máš nejaké správy?“

„Nie. A ty?“

„Nič.“

Hovoril nesúvislo. Chcel ísť do telky, do programu, v ktorom hľadajú nezvestné osoby, vyzvať divákov, poprosiť mamu o prepáčenie za všetko, úpenlivo ju prosiť, aby sa vrátila.

Trpezlivo som si ho vypočula, potom som sa spýtala: „Pozrel si sa do jej skrine?“

„A to už načo?“

Prirodzene, tá najsamozrejmejšia vec mu ani nenapadla.

„Choď sa pozrieť!“

Íšiel a zistil, že tam nič nie je, ani jedny šaty jeho matky, zimné či letné, iba staré ramienka. Poslala som ho, aby prehľadal byt. Topánky zmizli. Tých pár kníh zmizlo. Všetky fotky zmizli. Filmy zmizli. Zmizol aj jej počítač, aj staré

diskety, ktoré sa kedysi používali, všetko, všetky veci z obdobia, keď sa ako elektronická bosorka pasovala s prvými počítačmi v časoch diernych štítkov už koncom šesťdesiatych rokov. Rino bol ohromený. Povedala som mu: „Vezmi si toľko času, koľko chceš, ale potom mi zavolaj a povedz mi, či si našiel hoci len špendlík, ktorý by jej patril.“

Zavolať mi na druhý deň, bol veľmi rozrušený.

„Nie je tu nič.“

„Vôbec nič?“

„Nie. Vyrezala sa zo všetkých fotiek, na ktorých sme boli spolu, aj z tých z môjho detstva.“

„Pozrel si sa dobre?“

„Všade.“

„Aj v pivnici?“

„Hovorím ti, že všade. Zmizla dokonca aj škatuľa s dokumentmi: čo ja viem, staré rodné listy, zmluvy o pripojení telefónu, potvrdenky o zaplatení účtov. Čo to znamená? Niekto všetko ukradol? Čo hľadajú? Čo chcú od mojej matky a odo mňa?“

Upokojila som ho, povedala som mu, nech sa nerozrušuje. Bolo nepravdepodobné, že by niekto niečo chcel, a najmä od neho.

„Môžem prísť k tebe na nejaký čas?“

„Nie.“

„Prosím ťa, nemôžem spať.“

„Porad si sám, Rino, neviem, ako ti pomôcť.“

Znovu som zložila a keď mi zavolať späť, už som to nedvihla. Sadla som si k písaciemu stolu.

Lila ako zvyčajne preháňa, pomyslela som si.

Koncept zmazania stôp dotiahla do absurdnosti. Nechcela len sama zmiznúť, teraz, v šesťdesiatich šiestich rokoch, ale aj zmazať celý život, ktorý za sebou nechala.

Cítila som, ako vo mne rastie zlosť.

Uvidíme, kto tentoraz zvíťazí, pomyslela som si. Zapla som počítač a začala som písať každý detail nášho príbehu, všetko, čo mi ostalo v pamäti.

DETSTVO

PRÍBEH DONA ACHILLEHO

1

V deň, keď sme sa s Lilou rozhodli vyjsť tmavým schodiskom, ktoré viedlo, schod za schodom, odpočívadlo za odpočívadlom, až k dverám bytu dona Achilleho, sa začalo naše priateľstvo.

Vybavujem si fialkasté svetlo na dvore, vône vlažného jarného večera. Mamy pripravovali jedlo, bol čas vrátiť sa domov, ale my sme sa zdržali a bez jediného slova sa vyzývali na skúšky odvahy. Už nejaký čas, v škole aj mimo nej, sme nerobili nič iné. Lila strčila ruku až po rameno do čierneho otvoru kanála a ja som ju hneď s búšiacim srdcom nasledovala, dúfajúc, že mi šváby nevybehnú po koži a nepohryzú ma myši. Lila vyliezla až k prízemnému oknu pani Spagnuolovej, zavesila sa na železnú tyč, cez ktorú prechádzala šnúra na vešanie bielizne, pohojdala sa a potom sa pustila na chodník a ja som šla za ňou, hoci som sa bála, že spadnem a ublížim si. Lila si pod kožu zaborila hrdzavú zicherku, ktorú ktoviekedy našla na ulici, no ktorú opatrovala vo vrecku ako darček od nejakej víly; sledovala som kovový hrot, ktorý jej hlbil biely tunel do dlane, a potom, keď ho vytiahla a podala mi ho, urobila som to isté.

V jednej chvíli na mňa vrhla svoj typický rozhodný pohľad so zúženými očami a zamierila k domu, kde býval don Achille. Strpla som od hrôzy. Don Achille bol obor z rozprávok, mala som prísne zakázané sa k nemu približovať, rozprávať sa s ním, pozeráť sa naňho, špehovať ho, bolo sa treba tváriť, akoby neexistoval ani on, ani jeho rodina. Voči nemu sme u nás doma, ale nielen tam, pociťovali strach a nenávisť, a ja som nevedela, z čoho pramenia. Môj otec o ňom rozprával takým spôsobom, že som si ho predstavovala zavalitého,